

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 23.

Fylke: Sogn & Fjordane.

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Gjølen.

Emne: Bondskikk til kvardagsl.

Bygdelag: Gjøddal.

Oppskr. av: Sigvård Sørli.

Gard: Sørli- og andre gardar.

(adresse): Gjøddal, Svinnfjord.

G.nr. 121 Br.nr. 3.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. - og andre.

B. Eller om den er etter andre heimsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Ja, dei fleste sat ved langbordet i daglegstova. Her laga ein og maten på dei fleste stader. På gardar der ein hadde orange terrassar, herda det at hús-bondsfolket smette iet i ein kove og åt ymse småttid for seg sjølve. Men dette vart rekna for ei okann, og hja slike folk "stogga icki terrasa".
2. På dei fleste stader sat alle ved same bordet, og det gjerdet vinn. Kjøfjellet held oftast til i kover. For i liti åt ein late seimmar og vindt i stova. Dei som had "eldstove" (ell "stove") åt der vinn seimmar. Eldstovane var ei stove attmed ved eldhuset, med inngang der ifrå. No et ein på kjøken vinn vinteren og i kjellaren vinn seimmar, d. v. s. dersom ein kan gog ved kjellen. Dei som icki det kan, held til i stove eller på kjøken. Summe kan heller icki kjøken, dei et i stova heile året. Der koker dei og, men dei held til i eldhuset med kokingi vinn seimmar.
3. Iein et på same tid alle, & so det er rødbeg. For åt som sogt same hús-bondsfolk i sonog.
4. Nei, icki til vauky. Berre seimmar var so "maie" at dei vinn icki terrassarne stikkely mat.
5. Ja.
6. Gja vaufor!

- 7. Ja, alle hadde faste plassar ved bordet. I høysætt sat tjolvsfokket. Kvinnesfoket og gjentungane sat på "stovkvantjinn" framfyrre bordet, karane og gutungane på lauglerken vran for bordet.
- 8. Bordini stot aldri attmed bordet men de. eit. Det vinste barnet, sat i mylja, d.v.s. i høysætt millom far og mor. Denne bordini hadde plass so at dei flest fekk hjelp.
- 9. Komt at húsboordsfoket er valla høysætt. Men ikkje alle nyttu det. Húsboorden sit då vinst på "karasida" og koma rett i mot på "kvinnesida".
- 10. I motsetning stovv stovv bordet midt på golvet, og der ymsar húsboordsplakten. Jsa dem eine heimen til him. Men jarmet i motsetning hús har vran sin visse plass ved bordet.
- 11. Ikkje alle vaska hendene i dag heller for dei går til bord, og slik står det vinstly for og. Her sjem det ser vinn fram. I ein heim kan ei syste vanna seg for ho går til bord og ei anna ikkje. Sjølvsagt har vinn og tippsettungs mykje å segja. Karane tok alltid av seg liva når dei åt. Det har vore gjort for "vinnmelige lida". Berre når ein åt ute, hadde ein huiwa på. Koko iet vinn det vinstly var "foenja" gå vinn fjellgardar dei berre vende "sjuggje" på huiwa bak på halsen når dei kom til bord. Men desse "foenja" var og vinn hordvrausar på andre vinn.
- 12. Ja, alle åt av same fatet, d.v.s. all "fjeizmat". Dette var slik til kring 1910. I 1909 hadde ein fyrste brúsløupet i luggdi der ein brúka tallerkan. Men vinn av brúsløupsfoket vart same um, å gjere da på dan gaulk måtin; dei sette tallerkan til side og åt iley.

Ein heitde samu "Silleimoi" (mjokkabinnu'e) til
 "graütin". Eij höyrde fastast frá Krúing 1900 at det
 var saula orange kava på ein gart og skulde
 "snu tresjemasjina". Mellom dei frammande var
 ein gamling somr var so "upsin" på tobakk.
 "Rálgjin (tobakkssárin) lág på súta itte inn".
 D. v. s. tobakkssj. lág på mjólkesskáli.

Seimane ferar ein kvar sí mjólkesskál. Dei fyrsti
 skálene var tvanna treskálur, Seimane kjópte
 ein "krúse skále."

Dei gamle át graütin slik :

Fyrst tok ein eit par skeier súl. (Súl til graütin
 var mest alltid skyr, d. v. s. på varum graüt.
 Var graütin kald, hadde ein oft varum sótonjóck).
 Ein stak so skei i graütin, hadde graüt-
 skei i smúnnun og sleikt graütin godt med át,
 der etter bar det át súlskáli der ein tok súl på.

No druck ein aldri av súlbidnet. Men slik somr
 fór þar ein ~~altíð~~ ^{oft} graütin og súlet i eitt bidru.
 Serlag - nóri anten graütin var kald og súlet varmt,
 eller nóri itte súr mjólkis var í þop smúni. "Blú-
 súrt fjips" gjorde ein alltid det med.

Áei, det var itte kaffidrinkingi somr fode. Sér-
 skilde matbidru med seg. Eij tykjist vera viss
 um det var "bæringi" og dottrátvaringun.

13

Gryta seth ein sjeldan på bordet. Slende det, hatte
 ein sí fjól undan. Þonne fjóli þuinde ha yonse
 skap. Til dei varum retton hadde ein store
 treskálur eller trafat. (Var ei þvél retthly ofor,
 kalla ein þenne fat.) "Graúta fat".

Nán frammande i eldre tider kom til gart, boð-
 leiddi ein bótstítt at dei. Þá la ein deik på
 bordet (högibordsentun) No og set ein frammande
 i högsatet, ev so ein har laugbot.

Gav ein dei (den) frammande saustúmdes somr.

ein át sjólve, hadde ein diuk på høglborðendum,
men, undanfór" hadde ein varley smat og ikkje
diuk.

14 Ja, ein brúka ymse á leggja millum flakbrúðstykki
orvæn ein laga beki. Ein la fyrst smur, kvite -
kling, sote- eller smerebainn på leivum. Þá dette
la ein áten poteter, varrost, sotebainn eller
smatbainn. "Matbainn" var laga av vatni og
mjólk, saups og mjólk eller mjólk, poteter og
vatni. Matbainn var ein millumtving smilum
gjukk súpa og tinnu graut.

15 Nei, det kom og ikkje svara þá. "Kleiddalen finst
í alle bygder.

17 Gaffellur kom brúg í brúu Krúing 1900-1910.
Síðna hadde skarske gaffel þó og.

18 Þó og tí brúka karana kolekumun voru ein át, sstý
mó ein brádde spikemat. Bets brúka alle, smat-
jöruga. d. v. s. heimalaga brúðkonur. Ein
hadde þó ein Krúis.

19 Ja, alle hadde þó ein skú. Þei flóste var laga av
botni, (beirka - vere og kúhot m). Skúma var allid
smatet með borstavara til eiganum. Ein hadde
báde skúma og skúma í "spikdrú" þá veggum.
Þó ein brádde þitt spikdrú.

Frá 1900 - 1910 tók ein til á vátta skúma og
skúma og smatdrú. Hver kvart smál. Hver þá
síðna hídur hídur det gaudu borge i.

20 Frá 1900 - 1910 og útleikur róttu ein þy til krúse-
kúma lít með kvart, þy kaffikoppum. Falletta
(beirka) og trefat og skálar höttu ein þann til
fyrst heimkrúgum orange stólu.

Frá þann grautfat gjukk ein og yver til, djupa
tallenkan av skúma þy.

21 Nei, til kvart og mytta ein ikkje borðdiuk, det
högtu jöli og högtidum til.

No fram dei fleste vordne på bordet dei kvardags.
Det tok ein lit orid på ymse gards eller fyrste
heimskjenn. Ein og annan hadde kausje haust det
for og. I høgtidene og om søndagane og elles
i behovet har ein vauky det på bordet. Vord-
diane ligg jarely på.

22. Det ymse. Heimane er so ulike.

23. Nei, i eldre tiden var det god foakeskikk og
eta med måte, elles vart ein kalla "svorste".
Mater vart "esla". Graut, suppe og bodd, "esla"
ein bodd sjelou. Det åt ein i lag.

Husmose hadde oftast skift oraten for ein korn-
til bord. "esla" ho meden ein vat ved bordet,
fekk gjerne botni fyrst, eller húsbordet.

24. Både brød, kaker, liper, kjøt, flekk, pylse, borsik,
Kling og pålegg vart skift, ja, jarnvel, smelte-
dropin "att på". Sids fekk ein eta det ein vilde
av på dei flekk stader, omni gulekene vart skift.

25. Nei. Skilnaden var den. Kvinnor fekk og botni fekk
ominde. Men botni åt ofte "snygå meli."

26. Det er mest avsluttet å svare på vår botni
griddet "å hjelpe seg sjøl", fukk dei sjølvs og
foryorra seg sjøl og. Men dette ymse på gard
til gard.

27. Ja, det var vauky at mori "togg fyre". Jarnvel
omni ein orata botni graut og supe, hadde ein
oraten um i oraten for botni fekk fram.
Kaker togg ein litt av, tok kugga i handi og
hadde hennre i oraten for barnet.

28. Dette er omni lit ei psykologisk utgreiding.
I høgtidene var det vauky at ein song og las
for oraten, både fyre og elles. Det var anten
hüsferen eller eit av botni, kausje det yngste,
soor las. Til kvardags las dei flekk berre eller
oraten. Då knepte dei hendene og sa: "Jes Jes -

Summe tidler sa dei, "Jessessjje lov og takk fy ornatin!"
 Dette var omranqe perr nojone orud. Einu manur
 pui Skeinset hadde gloyont det ein dog i slatten.
 Han var komur ut. Da han hejga det. Han gjedde
 vinn att, pette og til vordet og skrepte hunden.
 og sa, "Jessessjje lov fy ornatin!" So Skeinset kom
 pui do att.

No har skilvann, a lesu fy ornatin fall burt i
 omranqe heimur. Berre dei, "Krisleboqe" hest i gje
 Skeinset. Dei andre sit stille ostike for dei
 bygjan og for dei gair pui vordet.

I omranqe heimur lareu forvdi borni a lesu for
 ornatin, for dei omranqe det er "gud skikke", omranqe
 dei brukar det ikkje alltid.

Ja, det er diverse omranqe som gjer skil i
 dette stykket mer frammande er i stovne. Og
 har sjolv det at "fark smilboru dei, derlye og
 skille i landet" har sonete og til a lesu,
 omranqe, "Skinnheilboqe" les bide vel og lorange
 mer nojone frammande ser det.

Reint alment hadde Kristendomen og ardean
 for det heilboqe beidose plass for ean no. —

29 I plette religiuse heimur lika utgj. fann at ein
 ritte ved vordet. Selv galdt dette bodur. Sa ein
 nojone upassande, atvara dei elre: "Sit ikkje sa
 mid slikt opp ord bora." Det var ikkje bomeby
 a, "vabba vor nojone da." No har den modjone
 kidaudi tere dei fleste. Einu taler foitk ut ved
 vordet — som ellers.

30. Si la ved vordet vart lite telt. "du ska ha
 vynn fy ornatin." Darr sa lar ma tuggene
 i minoria, kom fu grate ma ^{hinn} tomone.

31 det var upassande, omranqe ikkje religiuse bod-
 vers, likevel berre "fyre" og "itte" ornatin.

32. Ja, i dei fleste heimur. Einu hest strengt

5740

på at alle skulde eta sauktundes. Høst ein ikkje
den skikken at ein kom og gjekk med ein gang,
sa ein: "Du faltji he'kje berstikke."

33 Vil kvardags ha ein aldri "lamm fy oration?"

34 Ein frammand som kom inn når ein sat til
bord, sa ein alltid: "Sii' sigore oration!" eller
"Sigore oration!" Husbonden eller husmøri
svara då: "Takk!" Kom ein frammand med
sanne ein var lysja eta, sa ein: "Du d'kje
feige." Høstt ein halvete, sa ein: "Du er
lenge atte å leve!" og var ein mest ferdig:
"ad du feige?" Ute sikk med siste ordet."

35 Var det ungar eller "bonafolk" (fatigfolk) fekk dei ofte
i lag med dei vakkere og ungar på garten. Men
dumtild gav ein dei "maten opp i handa". Ein
klinte betar eller kakar og gav dei "opp i handa"
der dei sat i stova. Det gjorde ein ofte når
nokon kom i mellom måltidi. Men aldri med
nokon som ein vilde gjera dra på.

36 På mange gardar der dei framande hadde nokon
veg å gå, måtte dei alltid få orat.

37 Nei, her faust undantak. Men jamt yver fekk dei
fararande omgjei orat, anten "opp i handa" eller
ein bordreidde at dei. I høghelgane måtte ingjen
fara or garten utan å få orat. Då var dei
helgi ut.

38 Nei, kaffitjelen stod ikkje på nok skuld framande.
Men ein koka kaffi eller sette fram mjølk eller
somm det fael.

39 No et "vaulege" fael saman med ^{trissens folk} ~~dei framande~~
er det "stafolk" eller langfarande fer dei jam-
mest settelt. Rauskje et sjølvefokket, resten
hustoren saman med dei framande.

40 For i tidi var det god skikk å eta porselg.
Men husmøri maestbod: "Far no ikkje med

fær! "Heller i du må forsyne de!" Gjæstern let vel og sa: "Takk e he eke!" Ofte som husmorar: "No må du ikkje jere skam på corratin!" Da meinte ho at gjæstern måtte forsyne seg.

Isdrt ofte vart gjæstene, som og flakksid framsett. Fei gjerd i Gindale, som Kjerringane: "Ja oppkniven, snu om tjera og tjå opp i dette stakkarsheita i asja."

Alltid var det ikkje so godt meint når husmorar eller husfæren best gjæstene eta. Ein annan som leiddet på sin avsoet heidegand, sette seg i benken i leidd omes gjæstene der sat han og sleiska: "du må eke. du e sa vel iirnte da." Men når gjæstern var færen gver dristadom, sa han: "Dinora ovvra kunde må verra i færen alle vor heia fy da han at."

411

Ein skilde aldri lata gjæstern sitja ålone i stova når han færen var. Ein kvær av hüsens folk "måtte vera til stades: slær (ho) som skilde larda gjæstern med selskap, sat kvær det kunde faella i stova.

Gjæstern som hadde fått corot, takka alltid opp i hanti. "Hüsens folk ovvra alltid når han sa takk: "du' sigone de! Giv sigone 'an! eller: Vel bekomme!" Det siste møtte ein alltid hjå folk som hadde vore ute. Summe svara og: "Sjöt takk!" Var det i "ölet" nokor takka, sa ein ofte: "Ja, no d'an gve a ta atke."

5740